

УДК 342.9

ПАЛАГНЮК Д.В.

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТІЛООХОРОНЦІВ В УКРАЇНІ

У статті визначено, що адміністративно-правовий статус тілоохоронця полягає в системі адміністративно-правових статичних елементів, які визначають потенційну взаємодію з особами, які посягають на права, свободи людей, що перебувають під охороною, а також деякими іншими особами, що визначаються на основі норм адміністративного права з метою непорушності життя, здоров'я, честі, гідності людей і перебувають під охороною при умові непорушності прав і свобод третіх осіб і забезпечення публічного інтересу суспільства загалом.

Ключові слова: особистий охоронець, охоронець, охоронник, охорона фізичних осіб, тілоохоронець.

В статье определено, что административно-правовой статус телохранителя заключается в системе административно-правовых статических элементов, которые определяют потенциальное взаимодействие с лицами, посягающие на права, свободы людей, находящихся под охраной, а также некоторыми другими лицами, определяющимися на основе норм административного права с целью незаблемости жизни, здоровья, чести, достоинства людей и находящимися под охраной при условии незаблемости прав и свобод третьих лиц и обеспечения публичного интереса общества в целом.

Ключевые слова: личный охранник, охранник, охрана физических лиц, телохранитель.

The article determines that the administrative and legal status of the body guard is in the system of administrative and legal static elements that determine the potential interaction with individuals who encroach upon the rights, freedoms of persons being protected, as well as some other persons, determined on the basis of administrative norms rights with the aim of inviolability of life, health, honor, dignity of people and protected under the condition of inviolability of the rights and freedoms of third parties and ensuring public interest of society as a whole.

Key words: personal guard, guardian, physical guard, bodyguard.

Вступ. Конституцією України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Для досягнення цієї основоположної норми держава повинна створювати систему гарантій, які надійно захищають основні права та інтереси як фізичних і юридичних осіб, так і суспільства загалом. У демократичних країнах найбільш важливі громадські діячі, такі як глави держав, керівники урядів і губернатори охороняються підрозділом особистих охоронців (наприклад, у США особисті охоронці можуть належати до Секретної служби Сполучених Штатів або Служби дипломатичної безпеки Державного департаменту США). Крім того, особиста охорона може здійснюватися й щодо інших людей: «зірок», осіб, які займають найвищі виконавчі посади у компаніях, організаціях або агенціях та інше. Актуальним цей інститут суспільних відносин є і для нашої країни, яка намагається стати на шлях розвитку демократичних країн. Незважаючи на це, нині особисті охоронці в Україні не мають профільного правового поля. З огляду на вищезазначене дана проблематика є актуальною.

Кожен суб'єкт адміністративно-правових відносин має свій адміністративний статус, тілоохоронці не є винятком із цього правила. Тож на основі чинних адміністративних норм права

та законодавства, пов'язаного з цією сферою, проаналізуємо особливості їхнього правового статусу класифікацію кожного з них.

Огляд останніх досліджень. До проблематики поняття та класифікації адміністративно-правового статусу тілоохоронців в Україні звертали свою увагу вчені, серед них найбільший вклад у досліджувану тему зробили: Ю. Битяк, Н. Вапнярчук, В. Галунько, В. Гарашук, О. Єщук, О. Зайчук, М. Іншин, М. Карпа, Л. Кожура, В. Копейчиков, А. Малько, Н. Оніщенко, В. Пашинський, О. Скакун, Н. Шульгач та інші дослідники.

Проте вищезазначені науковці досліджували дану проблематику поверхнево, вивчаючи ширші або суміжні питання.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття змісту адміністративно-правового статусу тілоохоронців в Україні та здійснення їхньої класифікації на основі положень чинного законодавства та доктринальних положень теорії адміністративного права.

Результати дослідження. На думку С. Козуліної, одним із найгостріших питань державної правової політики сьогодні є ефективність реалізації громадянами своїх прав і свобод, яка безпосередньо залежить від ступеня забезпечення їхньої надійної охорони та захисту, що здійснюються відповідними органами держави [1].

Зазначимо, що права і свободи громадянина стоять на першому місці в законодавстві ЄС та Конституції України. За ліберальною концепцією людина наділена основними правами та свободами з народження незалежно від статусу в суспільстві, безпосередньо ст. 3 Конституції України зазначає: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Згідно із тлумачним словником української мови поняття «статус» – це певний стан чого-небудь [3, с. 420]. Згідно з теорією права правовий статус людини – це юридично закріплене становище людини в суспільстві, відповідно до якого фізична особа, як суб'єкт права, вступає у правовідносини, координує свою діяльність і поведінку в суспільстві [4, с. 60]. У загальнонауковому розумінні під статусом (від лат. status – «положення, становище») розуміють правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [5, с. 1263]. Таке загальне поняття статусу корелює із правовим – як сукупності прав і обов'язків фізичних і юридичних осіб [6, с. 626].

Проте в юридичній літературі вчені-правники наповнюють зазначене вище додатковими елементами залежно від предмета дослідження. Так, В. Миколенко вважає, що адміністративно-правовий статус – це наявність у конкретної особи суб'єктивних прав і обов'язків, передбачених нормами адміністративного права [7, с. 14]. О. Музичук під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин визначає систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, указують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними [8, с. 320].

Загалом владні повноваження визначаються адміністративно-правовим статусом, тобто передбаченими законодавством правами й обов'язками. Варто зазначити, що органи публічної адміністрації також наділені адміністративно-правовим статусом і мають свої специфічні елементи.

На думку Б. Ринажевського, правовий статус суб'єктів права складається з об'єктивних, фактично існуючих елементів, виявивши та проаналізувавши які, можна пізнати явище комплексно. Усвідомивши правовий статус як цілісну систему, серед його структурних елементів можна виділити головні та з'ясувати характер їхніх взаємозв'язків із середовищем функціонування. Застосовуючи системний метод дослідження, можна визначити поняття «правовий статус» як комплексне юридичне явище, що визначає статус (становище) суб'єкта у відповідній системі, відокремити його статистичні й допоміжні елементи [9].

Куліш А. зазначає, що питання правового статусу державного органу в юридичній літературі донедавна зводилося головню до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків [10, с. 86], що не розкриває повністю зміст поняття «правовий статус». Частина вчених під правовим статусом державного органу, як правило, розуміють певну сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [11, с 95]. Але О. Бандурка застерігає, що таке визначення є досить вузьким, воно не охоплює значної частини питань організації та діяльності державних органів,

які визначають їхній правовий стан або статус (ці два поняття часто ототожнюються, розглядаються як синоніми) [12, с. 125].

З вищесказаного можна зрозуміти, що в науковців існують розбіжності з приводу визначення «правовий статус». Оскільки насправді сьогодні немає його законодавчого оформлення. А в науковій літературі думки вчених різняться.

Тож поняття адміністративно-правового статусу є складним і багатогранним, яке потребує досить детального наукового аналізу. Петришин О. зазначив, що адміністративно-правовий статус – це сукупність прав і обов'язків у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності [13], з чим цілком доречно було б частково погодитись і взяти за основу, доповнивши деякими іншими вагомими для предмета нашого дослідження елементами.

На нашу думку, адміністративно-правовий статус органу публічної влади – це взаємопов'язаний комплекс завдань, прав і обов'язків, покладених на них у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності на надання адміністративних послуг і підстав адміністративної відповідальності, основною метою якого є формування належних умов для забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Перейдімо до аналізу другої складової нашого предмета, «охоронець» це: 1) той, хто охороняє, стереже кого-, що-небудь; 2) той, хто піклується про збереження чого-небудь, оберігає щось; 3) той, хто захищає кого-небудь, дбає про його безпеку, добробут і таке інше; 4) той, хто стежить за дотриманням чогось, піклується про непорушність, недоторканність чого-небудь (звичаїв, законів і таке інше). Охоронник – те саме, що охоронець [14, с. 824].

У новому тлумачному словнику української мови наводиться майже ідентичне визначення слова «охоронець», але зауважується, що одним з еквівалентів його першого значення є слово «охоронник». Слово «охоронник» самостійного визначення не має [15, с. 507].

У словнику української мови 2016 року видання «охоронець» визначений ідентично. «Охоронник» – еквівалент «охоронцю» в його першому значенні [16, с. 707].

Слово «тілоохоронець» у зазначених словниках відсутнє. Кодекс честі суспільної організації «Національна професійна ліга тілоохоронців України» містить таке визначення: «телохранитель – кваліфікований спеціаліст в області персональної безпеки, взявши на себе відповідальність за життя і здоров'я охораняемого лица і непосредственно обеспечивающий его личную охрану» [17].

Треба зауважити, що в цьому джерелі зазначається, що при виконанні своїх обов'язків дана особа зобов'язана дотримуватися суворих правил кодексу професійної честі, а саме: мати професійну ідею й почуття професійного обов'язку; виконуючи свої обов'язки, докладати всіх зусиль із метою їхньої компетентної реалізації; бути тактовним, коректним і комунікабельним, але дисциплінованим і рішучим при виконанні своїх обов'язків; забезпечувати безпеку всіх осіб незалежно від їхнього соціального статусу; не розголошувати відомості, отримані при забезпеченні безпеки особи, що охороняється; постійно підвищувати свій професійний та інтелектуальний рівень; поважати колег незалежно від їхнього віросповідання, расової та статевої приналежності; не мати близьких контактів, що ганьблять честь і гідність охоронця, з оточенням особи, що охороняється; ніколи не брехати щодо свого професійного досвіду; не нехтувати інформацією, що стосується зміни оперативної обстановки; в жодному разі не втрачати імідж охоронця; шанувати пам'ять загиблих товаришів і колег; при збільшенні ступеня загрози поводитися, як належить в оперативній обстановці й вести себе гідно; при явній загрозі життя особи, що охороняється, бути готовим виконати свій обов'язок до кінця [17].

Класифікатор професій ДК 003:2010 (розділ – працівники сфери торгівлі та послуг; підрозділ – працівники, що надають персональні та захисні послуги; клас – працівники служб, що надають захисні послуги; підклас – працівники захисних та охоронних служб), який затверджено та надано чинності наказом від 28 липня 2010 року № 327 Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики, у переліку професійних назв робіт містить, зокрема, професії «охоронець» та «охоронник» [18].

Наступним етапом нашого дослідження є з'ясування порядку та підстав виникнення правосуб'єктності охоронців в Україні, зокрема, п. 1 ст. 11 Закону України «Про охоронну діяльність» визначає умови залучення громадян до охоронної діяльності: персоналом охорони можуть бути дієздатні громадяни України, які досягли 18-річного віку, пройшли відповідне навчання або професійну підготовку, уклали трудовий договір із суб'єктом господарювання та подали документи, що вони: 1) не перебувають на обліку в органах охорони здоров'я з приводу психічної хвороби, алкоголізму чи наркоманії; 2) не мають непогашеної чи незнятої судимості за скоєння

умисних злочинів; 3) не мають обмежень, установлених судом, щодо виконання покладених на них функціональних обов'язків; 4) не мають обмежень за станом здоров'я для виконання функціональних обов'язків; 5) зареєстровані за місцем проживання в установленому законодавством порядку[19].

Також, наприклад, для військовослужбовців Управління державної охорони (далі – УДО) України відповідно до Наказу «Про затвердження Інструкції про порядок застосування Положення про проходження військової служби за контрактом військовослужбовцями Управління державної охорони України» він полягає в тому, що на військову службу за контрактом в УДО України приймаються: а) на військову службу осіб рядового, сержантського і старшинського складу: військовослужбовці, які прослужили на строковій військовій службі не менше ніж три місяці; особи рядового, сержантського і старшинського складу Збройних сил України та інших військових формувань, які проходять військову службу за контрактом і не досягли граничного віку перебування на військовій службі осіб рядового, сержантського і старшинського складу; громадяни призовного віку, які мають вищу, професійно-технічну або повну загальну середню освіту й не проходили строкової військової служби; військовозобов'язані, а також жінки, які не мають військових звань офіцерського складу, з відповідною освітою та спеціальною підготовкою віком від 18 до 40 років; б) на військову службу осіб офіцерського складу (п. 2.2) [20].

Контракт про проходження військової служби в Управлінні – письмова угода, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає УДО України, для встановлення правових відносин між сторонами під час проходження військової служби. Контракт є підставою для видання наказу про прийняття особи на військову службу за контрактом чи продовження військової служби (п. 2.1) [20].

Загалом порядок і підстави виникнення правосуб'єктності для тілоохоронців (працівників УДО, ДСО та інших приватних охоронних структур) полягають у таких критеріях: 1) медичний (не мати обмежень, встановлених судом, щодо виконання покладених на них функціональних обов'язків, тобто бути придатним за станом здоров'я); 2) юридичний (бути громадянином України, не мати непогашеної чи незнятої судимості за скоєння умисних злочинів); 3) психологічний (не перебувати на обліку в органах охорони здоров'я з приводу психічної хвороби); 4) організаційний (бути прийнятим на роботу)

Загалом владні повноваження визначаються адміністративно-правовим статусом, тобто передбаченими законодавством правами й обов'язками. Варто зазначити, що тілоохоронці також наділені адміністративно-правовим статусом і мають свої специфічні елементи.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охоронну діяльність» персонал охорони – працівники, які безпосередньо виконують функції з охорони майна або фізичних осіб відповідно до свого кваліфікаційного рівня. Суб'єкт охоронної діяльності на підставі отриманої у встановленому порядку ліцензії надає такі охоронні послуги: 1) охорона майна громадян; 2) охорона майна юридичних осіб; 3) охорона фізичних осіб (п. 1 ст. 5). Права суб'єкта охоронної діяльності визначені ст. 9 Закону України «Про охоронну діяльність», згідно з якою суб'єкт охоронної діяльності має право: 1) для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України; 2) для забезпечення радіозв'язку використовувати в установленому порядку радіочастоти; 3) використовувати в охоронній діяльності службових собак; 4) використовувати в охоронній діяльності технічні засоби охоронного призначення; 5) використовувати транспорт реагування; 6) одержувати за своїм письмовим запитом від замовника послуг з охорони відомості та копії документів, необхідні для здійснення заходів охорони на об'єкті охорони; 7) за згодою замовника послуг з охорони (його представника) оглядати територію, будинки, приміщення, майно, що охороняються (ст. 9) [19].

У п. 1 ст. 12 цього ж Закону визначено права персоналу охорони, який під час виконання функціональних обов'язків має право: 1) вимагати від осіб припинення протиправних дій, дотримання законності та правопорядку; 2) вимагати від службових осіб об'єктів охорони та інших осіб дотримання пропускового та внутрішньооб'єктового режимів; 3) не допускати проникнення осіб і затримувати тих, які намагаються проникнути (проникли) на об'єкт охорони або залишити його, порушуючи встановлені правила, з обов'язковим негайним повідомленням про це територіального органу Національної поліції; 4) протидіяти правопорушникам і негайно повідомляти органи Національної поліції про вчинення цими особами кримінального або адміністративного правопорушення; 5) застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та використовувати службових собак відповідно до цього Закону; 6) під час здійснення пропускового режиму на

об'єктах охорони проводити огляд речей фізичних осіб (за їхньою добровільною згодою), транспортних засобів, вилучення речей і документів, що є знаряддями або предметами правопорушення, перевірку документів, що засвідчують особу, дають право на вхід (вихід) осіб, внесення (винесення), ввезення (вивезення) майна, в'їзд (виїзд) транспортних засобів, зокрема щодо їхньої відповідності складу матеріальних цінностей, що переміщуються на об'єкти охорони (з об'єктів охорони); 7) проводити відкриту відео- та фотозйомку подій як допоміжний засіб запобігання протиправним діям з обов'язковим оприлюдненням на об'єкті, що охороняється, інформації про здійснення таких заходів. Суб'єкт охоронної діяльності зобов'язаний забезпечити належне зберігання відео- та фотоматеріалів, отриманих під час здійснення заходів охорони, протягом одного року з можливістю використання їх виключно у службовій діяльності. Після закінчення строку зберігання зазначених матеріалів проводиться їх знищення комісією у складі трьох представників суб'єкта охоронної діяльності із складенням акта знищення відео- та фотоматеріалів [19].

П. 1 ст. 13 визначає обов'язки персоналу охорони, який під час виконання функціональних обов'язків зобов'язаний: 1) забезпечувати цілісність об'єктів охорони та недоторканність майна, що на них зберігається, недоторканність фізичних осіб; 2) припиняти шляхом здійснення заходів реагування правопорушення проти власності, фізичних осіб, порушення режиму роботи об'єктів охорони; 3) негайно в будь-який спосіб повідомляти відповідні правоохоронні органи про вчинення протиправних дій щодо власності, фізичних осіб та інших незаконних дій, що мають ознаки кримінального правопорушення, у місцях здійснення заходів охорони; 4) зберігати таємницю, що охороняється законом, а також конфіденційну інформацію про господарську діяльність суб'єктів господарювання, оголошену такою в установленому порядку, відомості про особисте й сімейне життя фізичних осіб, що стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, крім випадків, передбачених законодавством; 5) не вчиняти дій, що порушують громадський порядок [19].

Особливу увагу варто приділити відповідальності тілоохоронців. Загалом у ст. 15 визначено, що персонал охорони за невиконання або неналежне виконання покладених на нього обов'язків несе дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну (Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці захисту (п. 3 ст. 36)) відповідальність, встановлену законом [19].

При цьому треба зазначити, що тілоохоронцю, як суб'єкту адміністративно-правових відносин, притаманні такі особливості: професійна (службова) діяльність тілоохоронця пов'язана з високим рівнем соціальної небезпеки для його життя і здоров'я, він завжди має розуміти, що може бути поранений, а й то вбитий при виконанні свого професійного (службового) обов'язку; тілоохоронець після спеціального відбору обов'язково проходить підготовку, здає іспити та отримує відповідне посвідчення й тільки після цього отримує право здійснювати заходи зі здійснення охорони фізичних осіб; володіє необхідними знаннями й навиками: юридичними, первинними медичними та психологічними, спеціально тактичними, вмінням щодо володіння засобами фізичного та технічного захисту й вогнепальною зброєю; здійснює заходи з фізичної охорони у складі певної охоронної структури з різною юридичною природою (Управління державної охорони, поліції охорони, недержавних суб'єктів охоронної діяльності) на основі договору про охорону та / чи відповідного розпорядження; зобов'язаний здійснювати охорону й захист увіреної фізичної особи на основі спеціальних норм адміністративного права або загальних – кримінального права (необхідна оборона); до основних норм адміністративного права, які визначають адміністративну діяльність тілоохоронців належать Закони України від 4 березня 1998 р. № 160 «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», від 22 березня 2012 р. № 4616-VI «Про охоронну діяльність», від 2 липня 2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію»; при здійсненні охорони фізичних осіб мають адміністративні права й обов'язки, а також несуть за перевищення визначених законом повноважень юридичну відповідальність.

На думку М. Горбач, адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права є сукупністю філософсько-правових чинників його «народження» і «смерті», правових статичних правил, потенційної взаємодії з іншими суб'єктами й об'єктами права, що здійснюється на основі норм адміністративного права з метою забезпечення прав, свобод та / або законних інтересів за умови недопущення створення передумов щодо порушення загальноновизначених цінностей інших суб'єктів права [21].

Зважаючи на вище наведений матеріал, а також теоретичні положення, що розкривають інститут адміністративно-правового статусу, ми вважаємо, що до його змісту належать такі юридичні елементи: 1) підстави й порядок виникнення правосуб'єктності тілоохоронця як специфіч-

ного суб'єкта адміністративного права, який у деяких випадках набуває ознак суб'єкта публічної адміністрації; 2) завдання, адміністративні обов'язки, заборони; 3) адміністративні права, гарантії безпеки та соціального захисту; 4) юридична відповідальність за перевищення меж необхідної оборони чи за непропорційне застосування фізичної сили або спеціальних засобів.

Висновки. Отже, адміністративно-правовий статус тілоохоронця полягає в системі адміністративно-правових статичних елементів, які визначають потенційну взаємодію з особами, які посягають на права, свободи людей, що перебувають під охороною, а також деякими іншими особами, що визначаються на основі норм адміністративного права з метою непорушності життя, здоров'я, честі, гідності людей і перебувають під охороною при умові непорушності прав і свобод третіх осіб і забезпечення публічного інтересу суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Козуліна С. Сучасні проблеми та основні шляхи вдосконалення правового статусу органів міністерства юстиції України. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2014. Випуск. 14. С. 65–77. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trpd_2014_14_7.
2. Конституція України. Верховна Рада України. Закон від 28 червня 1996 р. № 254. Офіційний вісник України від 01.10.2010. № 72.
3. Яременко В., Сліпушко О. Новий словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт, 2008. 864 с.
4. Скакун О. Теорія прав і держава: підручник. Київ: Алерта, 2011. 524 с.
5. Авер'янов В. Державне управління в Україні. Київ: Юрінком Інтер. 1999. 432 с.
6. Щодо окремих питань стосовно контролю за додержанням податкового законодавства платниками податків – юридичними особами. Лист ДПС України від 6 липня 2009 р. № 14082/7/23-4017/354.
7. Миколенко В. Прокуратура України як суб'єкт адміністративного права: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ. 2011. 19 с.
8. Музичук О. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. Форум права. Харків: 2008. № 1. С. 316–321.
9. Ринажевський Б. Компетенція та повноваження військової служби правопорядку (служби правопорядку) у Збройних силах України. Право і безпека. 2010. Вип. 1. С. 15–21. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_1_5.
10. Куліш А. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України. Видавництво Сумського державного університету. Суми. 2007. 220 с.
11. Резнік О., Шкрумада Б. Правові основи діяльності сил цивільного захисту в зоні проведення антитерористичної операції. Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Суми: Сумський державний університет. 2015. 374 с.
12. Бандурка О., Бугайчук К., Гуменюк В. та ін. Адміністративне право України: підручник. Харків: Видавництво Нац. університету внутрішніх справ. 2004. 480 с.
13. Голосніченко І. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посібник. Київ: ГАН. 2005. 232 с.
14. Білодід І., Бурячок А. Словник української мови в 11 томах. Київ: Наукова думка. 1974. Т. 5.
15. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови в 3 томах. Київ: Аконіт, 2008. Т. 2.
16. Жайворонок В. Словник української мови в 3 томах. Київ: Просвіта. 2016. 1316 с.
17. Общественная организация «Национальная Профессиональная Лига Телохранителей Украины». URL: <http://npblukraine.com/2008/04/28/code-of-honour/>
18. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. Державний Класифікатор професій. Затверджено та надано чинності Наказом Держспоживстандарту України 28 липня 2010 р. № 327. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/file/text/31/f335720n10.zip>
19. Про охоронну діяльність. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 2, ст.8. Голос України. 2012. № 70.
20. Про затвердження Інструкції про порядок застосування Положення про проходження військової служби за контрактом військовослужбовцями Управління державної охорони України. Офіційний вісник України. 2011., № 74, стор. 117, стаття 2791, код акта 58397/2011.
21. Горбач М. Адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права: теорія і практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2017. 20 с.